

MUNKÁSVÉDELEM ÉS AZ IPARTÖRVÉNY REVISIÓJA.

A társadalmi mozgalmak közül különös figyelmet igényel egyetemessége és a ma minden téren domináló gazdasági kérdésekkel való szoros összefüggése folytán az a néha nyílt, többnyire lappangó, de folyton tartó harc, a melyet munkás-kérdés névvel szoktak jelölni. Természetes okai a termeléssel járó haszonban való részesedésnél a munkás és munkaadó, vagy mondjuk a munka és tőke közt fennforgó érdekellentét, továbbá az a tény, hogy a munkás speciális függő és labil helyzete folytán a szűkebb értelemben vett magánjogi intézmények keretén belül nem érvényesítheti kellően jogait. Az első kérdés megoldása bizonyára még hosszú ideig csak socialista utópiák tárgyát fogja képezni, a második azonban már minden modern állam törvényhozását foglalkoztatta, minek eredménye, ipartörvény, betegsegélyezési, balesetbiztosítási stb. törvények alkotása volt. Az ipartörvény küszöbön álló revisiója actualissá teszi azt a kérdést, hogy a nálunk érvényben levő munkásvédelmi intézkedések mennyiben felelnek meg a gyakorlati igényeknek.

A legtöbb visszaélés forrása az 1884: XVII. t. ez. 183. §-ában foglalt azon intézkedés, mely a közönséges napszámos munkát az ipartörvény hatálya alól kivette. A törvény szövege nem praecisálja kellően azt, a mit kivételnek rendel tekinteni, miáltal nemcsak ellentétes, hanem egymást úgyszólván kizáró felfogásoknak és commentálásoknak nyitott tért.

Munkásvédelmi intézkedéseknek (mint a kérdés természetéből következik, itt nem a munkások testi épségének biztosítását ezéző intézkedésekről, hanem a szó tágabb értelmében vett munkásvédelemről van szó) szükségessége rendszerint és főképen nem a munka kvalitásával, hanem a tömeges munkával, nagyobb-számú munkás egyidejű alkalmazásával függ össze, minek illusztrálásául elég arra utalni, hogy ezen intézkedések világszerte okozatai a legújabb kor nagymérvű munkaerő-concentrálásá-

nak. Ezen felfogásnak az az interpretatio felelne meg, hogy csak a szorosán vett, ipari foglalkozással való kapcsolat nélkül üzött közönséges napszámos-munka (például favágás, jégtörés» gabonamanipulatio stb.) vétetik ki a törvény hatálya alól, míg az ipari munkánál, gyárak és ipartelepeknél alkalmazott összes munkások, tekintet nélkül arra, hogy az általuk végzett munka milyen minőségű, mennyire felel meg a napszámos-munka közkeletű fogalmának, csak az ipartörvény által biztosított összes garantiák mellett alkalmazhatók.

Ezzel ellentétben a törvény kétes szövegére támaszkodva, az a gyakorlat van érvényben, hogy az ipartelepeknél és gyárakban alkalmazott munkásoknál is a végzett munka minőségétől teszik függővé azt, hogy munkásnak vagy napszámosnak tekintessék-e, azaz ugyanazon telep munkásainál úgyszólván a qualificatio tekintetbevételével két kasztot teremtenek, melyek közül csak egyikre terjed ki a munkásvédelem hatálya.

Vizsgáljuk meg, melyek a következményei az egyik vagy másik felfogás érvényesülésének.

Az első esetben a munkásokra nézve feltétlenül szükséges különleges jogvédelemmel szemben csak az a teher háramolnék a munkaadóra, hogy minden állandó alkalmazottját tartozik az iparhatóságnak és valamely betegségélyező pénztárnak bejelenteni és munkás-betegségélyezési tagjárulékainak egyharmadai fizetni. A folyton változó elem nem terhelné sem a munkaadót, sem a hatóságot, mert a törvény is csak bizonyos határidő elteltéhez köti a bejelentés kötelezettségét. A betegségélyezési kötelezettség által a munkaadóra háramló csekély teher, mely úgy jogi, mint humanitárius szempontból teljesen indokolt, nem soká szerepelhet már ezen kérdés eldöntésére befolyó érvek közt, mert a betegségélyezési novella előadói tervezete, melynek törvényerőre emelkedése legközelebb várható, a betegségélyezési kötelezettség megítélésénél már eliminálja ezt a megkülönböztetést a gyári munkás és napszámos között.

A másik felfogás érvényesülése teljesen illuzoriussá teszi a munkásvédelmet az alkalmazottak egy jelentékeny részére. A legveszedelmesebb a dologban az, hogy annak megítélését, hogy az alkalmazott »munkás« vagy »napszámos«-e — ennek a két egymást egyáltalán ki nem záró fogalomnak, melyek közül az utóbbi az előzőt csak a bérfizetés-módozata tekintetében határozza meg közelebről kriteriumakép való alkalmazása eléggé rámutat a felmerülő nehézségekre, — tényleg az anyagilag, hatalmi

és kényelmi szempontból is érdekelt munkaadóra bízva, mert praeventiv ellenőrzés bejelentési kötelezettség híján lehetetlen, az iparhatósági és iparfelügyelői vizsgálatoknál olyan munkásjegyzék vezetésének kötelezettsége nélkül, melyben a napszamosok is bentfoglaltatnak, amire ma törvényes alapon nem lehet a munkaadót kényszeríteni, visszaélések csak esetlegesen vagy zaklatásnak is beillő hosszadalmas eljárás útján derülhetnek ki,

Pedig a napszamosnak kvalifikált munkás teljesen ki van szolgáltatva munkaadójának. Minthogy a napszamos nem áll az ipartörvény hatálya alatt, munkaadója tetszőlegesen levonhat béréből, a nélkül hogy retorsioktól kellene tartania; a munkás anyagi eszközök híján normális körülmények közt nem kereshet hosszas és költséges polgári per útján kárpótlást és így legfeljebb egyes ritka esetekben kapja vissza jogtalanul visszatartott bérét. A munkaadó napszamosai közt organizált jancsibankó-gazdálkodást rendszeresíthet, a nélkül hogy valaki felelősségre vonhatná érte. Fiatal munkásokat sub titulo napszamos úgy és akkor alkalmazhat, a mint neki tetszik. Ezért látni minden üvegyárban éjjeli munkánál 10—12 éves gyermekeket is. Természetesen a folytatólagos iskoláztatás kötelezettsége is elesik. A mai jogállapot mellett, ha megbetegszik a napszamosnak nevezett gyári munkás, még ápolásra és gyógyszerre sem tarthat igényt.

Ha tekintetbe vesszük a csekély teherrel szemben lehetséges óriási visszaéléseket, továbbá azt, hogy legfejlettebb iparágunknál — élelmezési ipar — a jelenlegi praxis szerint egy kis jóakarattal az alkalmazottak kétharmadrésze napszamosnak kvalifikálható, opportunitási szempontból is elodázhatatlannak kell hogy tartsuk ennek a vizsás helyzetnek megszüntetését és annak a keresztülvitelét, hogy a kétféle kaszt megszüntetésével minden gyári munkás élvezze a munkásvédelmi intézkedések jótéteményét.

Szükséges volna a munkások lakással való ellátásának precíz, tételes szabályozása is, mert enélkül ez a par excellence munkásjóléti intézmény is nehezen megállapítható és orvosolható visszaéléseknek lehet forrásává.

Annak megítélhetésére, hogy a lakással való ellátás tényleg munkásjóléti intézmény-e, szükséges a munkabér nagyságának, a lakás bérértékének, az esetleg e czímen eszközölt levonásnak, de főképen annak kétséget nem tűrő hiteles nyilvántartása, (pl. a belépésnél, a hatósági láttamozás előtt a munkakönyvbe a bérrovatba való bejegyzés), hogy a munkás a vele történt bérmeg-

állapodás alapján bír-e igénynyel és milyen feltételek mellett a lakással való ellátásra.

Legjobban kitűnik ezen nyilvántartás fontossága és szükségessége, ha meggyőződünk róla, hogy konkrét esetben hiányának mily következményei lehetnek.

Olyan gyárakban, melyeknek üzeme bizonyos időszakhoz van kötve, nagyon gyakori eset az, hogy a távolabb lakó, külföldi munkás nem tartja érdemesnek családját az 5—6 hónap campagnera magával vinni. Abban a reményben, hogy egyedül álló ember letére majd csak elhal valahol a gyárban a munkaadó jóvoltából, jóval alacsonyabb munkabér mellett szegődik, mintha kezdettől fogva tisztában lett volna azzal, hogy a munkaadó nem kötelezván magát lakás vagy lakóhely adásra, ennek egyenértékét nem tekintheti keresete járulékának, jövedelemnek.

Szeszgyárakban, sok malomban például nagyon elterjedt szokás, hogy hallgatag, sehol semmi módon nem stipulált megállapodás alapján a munkások a munkahelyeken hálnak. Ha ez kívül a gyárvizsgálatnál, a hatóság az ilyen egészségtelen helyen való hálást természetesen megtiltja, a minek egyedül a munkásra van káros következménye, mert a tilalom betartása esetén hálásért is kénytelen költeni, a miért kárpótlást nem nyerhet, mert a gyárost nem lehet stipulált megállapodás hiányában a szerződés tartamára bértöbblet fizetésére kötelezni. Így lehetséges aztán, hogy az olyan eljárás, melynek tulajdonképeni célja határozottan munkásvédelem volna, végeredményben a munkást károsítja és csökkenti bizalmát a hatóságok iránt.

Az a tény, hogy a munkásvédelmi intézkedések úgy hajthatók legsikeresebben végre, ha a munkások maguk is tudomással bírnak arról, hogy specziális jogvédelemben részesülnek és adott esetben élnek is ezen jogvédelemmel, indokolttá teszik azon óhajt, hogy az ipartörvény revisiója alkalmával ezen szempontra is kellő figyelem és gond fordíttassék.

Az iparfelügyelők évenként tartott gyárvizsgálatai érvényre juttatják ugyan némileg ezen szempontot, de teljes hatást még mindig nem biztosítanak. A dolog természetéből következik, hogy az iparfelügyelőnek mindenkor szemmeláthatólag objective, a részrehajlásnak látszata nélkül kell eljárnia; ha pedig vizsgálat alkalmával speciális ok és à propos nélkül egyenként vagy tömegesen felhívná a munkásokat, hogy álljanak elő panaszaikkal, ez oly agitatorius színezetű és tendenciájú ténykedés volna, hogy minden valószínűség szerint nagyon károsan befolyásolná a munka-

adó és munkás közti viszonyt. Ma tehát alig van meg a lehetőség arra, hogy a munkások panaszait, illetékes, azokkal szakszerűleg foglalkozó helyre juttassák, pedig, mint azt a német iparfelügyelők jelentései is bizonyítják, ezek a panaszok és feljelentések a legalkalmasabb basis arra, hogy a munkásvédelmi törvényekkel együtt fejlődő és tökéletesedő, kijátszásukra törekvő csaláftiták és fondorlatok kellő figyelemben és elbánásban részesüljenek.

Tudomást lehetne szerezni a visszaélésekről és a fentebb említett szempontot teljesen érvényre lehetne juttatni minden agitatorius színezet nélkül, ha a munkaadó törvény által köteleztetnék arra, hogy munkarendjében pontosan, a székhely fel-
említésével megjelölje az illetékes iparhatóságot és iparfelügyelő-séget, melyhez a munkások sérelmeikkel fordulhatnak. Ez nem volna egyéb, mint egy tényleg fennálló lehetőségnek praecisiorozása; a rendszabály direkt, materialis eredményén kívül feltétlenül meg volna az a morális hatása is, hogy a munkaadók sokkal inkább feszélyezve volnának visszaélések gyakorlásában, mint ma, mikor a munkások jórésze még hírből sem ismeri az ilyenekkel hivatásszerűen foglalkozó iparfelügyelők intézményét.

Harkányi József.